

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA HISTORICA

TOMUS CXXXVIII.

**HUNGARIA
SZEGED
2015**

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
ACTA HISTORICA

Szerkesztőbizottság:

DR. ALMÁSI TIBOR, DR. KÖVÉR LAJOS, DR. MAKK FERENC,
DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ, DR. PAPP SÁNDOR, DR. SZÁNTÓ
RICHÁRD, DR. TOMKA BÉLA, DR. ZIMONYI ISTVÁN

A kötet az MTA–HIM–SZTE–MOL
Magyar Medievisztikai Kutatócsoport
kiadványa, megjelenését az
MTA Támogatott Kutatócsoportok Irodája támogatta.

Redegerunt:

DR. LÁSZLÓ VESZPRÉMY
DR. FERENC PITI

Szerkesztette:

DR. VESZPRÉMY LÁSZLÓ
DR. PITI FERENC

HU ISSN 0324–6523 Acta Universitatis Szegediensis
HU ISSN 0324–6965 Acta Historica

LAKATOS BÁLINT

VI. Adorján (Hadrianus) pápa (1522–1523)

magyar vonatkozású bullái

Forrásközlés*

Általánosságban bulláknak nevezzük – a XIII. századtól az újkor végéig – az ólompecséttel azaz bullával megerősített pápai okleveleket.¹ Ez a megjelölés azonban többféle, részben különböző irattípust: pápai privilegiumleveleket, általánosabb vagy örökérvényű rendelkezéseket, konzisztóriumai és kamarai okleveleket, zárt formában kiállított okleveleket, stb. ölel fel. Oklevéltanilag (némileg leegyszerűsítve) az ólombullás megerősítésen kívül a csoport tagjait az köti össze, hogy az intituláció mindegyiküknél a pápa neve + *servus servorum Dei* (például esetünkben: *Adrianus episcopus servus servorum Dei*) formában van megadva (az eredetiben fennmaradt példányokon a pápa neve gótikus *maiusculával* van írva, a többi szó betűi megnyújtottak), és ez után következik az *inscriptio* (adresse) dativusban, továbbá a szöveg végén – az ünnepélyes

* A forrásokat Klebelsberg-ösztöndíj segítségével hungarikakutatás keretében tártam fel még 2008 tavaszán (*Registra Lateranensia*), illetve önköltséges kutatóúton 2013 májusában (*Registra Vaticana*). Az anyaggyűjtésben nyújtott segítségéért és a közlésre vonatkozó tanácsaiért itt szeretnék köszönetet mondani Szovák Kornélnak. E forrásközlés a VI. Adorján pontifikátusa időszakából a vatikáni kérvénykönyvekben (*Registra Supplicationum*, *Registri delle suppliche*; a továbbiakban: *Reg. Suppl.*) fennmaradt magyar vonatkozású kérvények készülő kiadását egészíti ki. (Ez utóbbi források a *Collectanea Vaticana Hungariae*-sorozatban jelennek meg.)

¹ A terjedelmi korlátok miatt csak egy rövid, vázlatos ismertetésre szorítkozom, amihez e munkákat használtam fel: HODINKA Antal: Előszó. I. rész. A római levéltárak. In: BOSSÁNYI ÁRPÁD: *Regesta supplicationum*. A pápai kérvénykönyvek magyar vonatkozású iratai. Avignoni korszak. I–II. Budapest, 1916–1918. I. 7–165., 120–142., II. 7–148., 138–141.; LUKCSICS PÁL: XV. századi pápák oklevelei. I. V. Márton pápa (1417–1431). Budapest, 1931. (Olaszországi Magyar Oklevéltár. I.) 14–18.; KARL AUGUST FINK: *Das Vatikanische Archiv. Einführung in die Bestände und ihre Erforschung*. Rom, 1951.² 34–37., 39–42.; ÉRSZEGI GÉZA: A Curia Romana középkori levéltárai. *Levéltári Szemle* 28 (1978) 321–329., 324., 326.; MARTINO GIUSTI: *Studi sui registri di bolle papali*. Città del Vaticano, 1979. (*Collectanea Archivi Vaticani* 1.); *Sussidi per la consultazione dell'Archivio Vaticano*. Nuova edizione riveduta e ampliata a cura di GERMANO GUALDO. Città del Vaticano, 1989. (*Collectanea Archivi Vaticani* 17.) (a továbbiakban: GUALDO, 1989.) 135–314.; THOMAS FRENZ: *Papsturkunden des Mittelalters und der Neuzeit*. Stuttgart, 2000.² (*Historische Grundwissenschaften in Einzeldarstellungen* 2.); LEONARD E. BOYLE: *A Survey of the Vatican Archives and of its Medieval Holdings*. Toronto 2001.² (*Subsidia Mediaevalia* 1.) 51., 103–113., 132–148.

privilegiumokat leszámítva – a keltezés ún. rövidebb *datatio* (az indikció feltüntetése nélkül) és római naptár szerint történik (az éveket a középkorban általában március 25-i, ún. firenzei évkezdéssel számolva).

A kibocsátott pápai dokumentumokról, közöttük a bullákról már a legkorábbi időkben készítettek másolatokat, jóllehet a másolati kötetek, a regisztrumok legkorábbi sorozata csak 1198-tól maradt fenn folyamatosan. A bullaszövegek az Archivio Segreto Vaticanóban (ASV) alapvetően három óriási, több ezer kötetes sorozatban találhatók: *Registra Vaticana* (olaszul: Registri Vaticani, a továbbiakban: Reg. Vat.; 1198–1605 között, 2020 darab kötet), az avignoni pápaság ideje alatt felfektetett *Registra Avenionensia* (Registri Avignonesi, a továbbiakban: Reg. Aven.; 1316–1418 között, 353 kötet), illetve már a nyugati egyházszakadás ideje alatt elkezdődő, de a XV. századra „felfutó” *Registra Lateranensia* (Registri Lateranensi, a továbbiakban: Reg. Lat.; 1389–1897/1898 között, 2497 kötet). A nevek a sorozatok eredeti, kora újkori és újkori őrzési helyeire utalnak: a vatikáni, az avignoni, illetve a lateráni pápai palotára. Ennek hivataltörténeti háttere is van. Míg a vatikáni (és az avignoni) sorozat a késő középkorban jellemzően a pápai örökérvényű és általános privilegiumokat, egyetemes egyházi érdekből kiadott bullákat tartalmazza, addig a lateráni sorozat főként a lateráni palotában a pápai kancellária kötelékében működő Dataria Apostolica nevű kúriai hivatalban az elfogadott kérvények, vagyis szupplikációk alapján már kiállított (tisztázott, taksált és megpecsételt) bullák másolatait foglalja magában. Ennek megfelelően ezekben a regisztrumokban jobbra kegyosztó, felmentési, peres vagy kisebb javadalmi ügyekben kelt bullákat találunk (ide tartoznak a bíborosi kollégium konzisztórium üléseinek döntései alapján valamely püspöki vagy apáti, stb. javadalom adományozásáról szólóak is).

A bullaregisztrumok sorozatai ugyan alapvetően időrendiek (a pápák uralkodási évei szerint tagolódnak), de míg a lateráni kötetek az adott pontifikátus egy éve alatt keletkezett bullákat valóban többé-kevésbé időrendben (az éven belül vegyesen) tartalmazzák, a vatikániak az egyes pápák uralkodása alatt tematikusan csoportosítottak: egy kötetbe általában az azonos ügýtípusba tartozó, vagy azonos ügymenet szerint kiállított, viszont több uralkodási év alatt keletkezett bullák szövegeit rakták össze. A másolatok mindkét sorozat esetében a bullák teljes szövegét hozzák, de a formulás részek rövidítésével és a lemásolt szöveg javításaival. A szöveget a korrektorok ugyanis még egyszer összevetették a már kiállított bulláéval és a javításokat a margón jelezték

keresztnevük monogramjával. A három sorozat egyike sem teljes: több száz kötet sérült meg, pusztult vagy veszett el a századok folyamán (így például 1810-ben Napóleon parancsára Párizsba szállították az egész kúriai levéltári anyagot, amit a Pápai Állam csak 1817-ben kapott vissza, mindez pedig komoly veszteségekkel járt).

A kutatott anyag jellemzői

A németalföldi származású VI. Adorján (Hadrianus), V. Károly német-római császár korábbi nevelője, a modern korig az utolsó nem olasz származású pápa mindössze másfél évig uralkodott: bár már 1522. január 9-én távollétében megválasztották, csak nyár végén érkezett Rómába. 1522. augusztus 31-én koronázták meg, és következő évben, 1523. szeptember 14-én már elhunyt. A két bullaregisztrum-sorozatban ebben a rövidke időszakban is számos kötet keletkezett: a Reg. Vat. sorozatában 23, a Reg. Lat. sorozatában 26 darab. Bár a pusztítások az előbbi sorozat 23 kötetét (Reg. Vat. 1215–1237. sz.) megkímélték, csak az utolsó kötete sérült, de az utóbbiból 9 elveszett, így csak 17 kötet (Reg. Lat. 1407–1423) maradt fenn napjainkra.² A kötetek mindkét sorozatban átlagosan 300 papírfolióból állnak, amiket különböző írnokok által készített ívfüzetekből állítottak össze.

A sorozat köteteihez a bullák visszakereshetősége miatt már elkészültükkor, majd a kora újkorban és az újkor folyamán is különböző segédleteket, mutatókat készítettek. A VI. Adorján pontifikátusa alatt keletkezett vatikáni sorozathoz az Indice 281. és 287. számú, míg a lateráni sorozathoz az Indice 355. számú (XVI. századi, az oklevélnyerők és a *referendariusok* szerinti) és 356. számú (újkori, XVIII. századi, egyházmegyék szerinti) mutatók használhatók; magam is ezeket néztem meg először. Kutatástechnikai okokból a Reg. Lat. 17 kötetét eredetiben is végiglapoztam,³ míg a Reg. Vat. köteteiben található bullaszövegeket kizárólag a mutatókönyvek alapján tártam fel. (E sorozat megfelelő köteteit 2012–2013-ra már digitalizálták, így eredetiben már nem is forgathattam őket.)

Mivel különösen a kora újkori mutatók az akkor még teljes anyaghoz készültek, esetenként fenntarthatták azóta elveszett köte-

² A kötetek áttekintését (régi jelzet, ill. a Reg. Vat. esetében a terjedelem feltüntetésével) lásd GUALDO, 1989. 205. (Reg. Vat.) és 290. (Reg. Lat.)

³ Így került elő az 1. sz. bulla szövege is, mivel ezt az Indice 356. nem jelezte, a 355. pedig csak a nevet tüntette fel, ami a német névalak miatt először elkerülte a figyelmemet.

tekben található magyar vonatkozású bulláknak is a nyomát. A lateráni sorozatban akadt ilyen: a pozsonyi prépost és humanista diplomata Girolamo Balbi gurki püspöki kinevezésével kapcsolatos három forrás-szövegre van adatunk (lásd 2. sz.). Ugyancsak a lateráni sorozat kapcsán megjegyzendő, hogy mivel a jóváhagyott és szignált kérvények alapján állították ki a bullát, ebből az következne, hogy mindegyik kérvénynek megvan a maga bullája és (amennyiben a kérvényező nem brévét kért) fordítva, de sajnos ez a forráspusztulás miatt nincs így. Az általam feltárt anyagban a Balbi prépost és káptalanja közötti egyezsége megerősítő bulla az egyetlen, amihez ismerem a bulla alapjául szolgáló szupplikációt,⁴ de ez esetben a bulla nem a regisztrumkötetben, hanem eredetiben, a pozsonyi káptalan magánlevéltárában maradt fenn (lásd 3/a. és b.).

Magyar vonatkozású ügy a két sorozat kutatott részében (a rövid időkörnek is köszönhetően) nem sok akadt; ezek mind az 1523. esztendőből valók. A vatikáni sorozatban két magyar püspökkinevezési bulla maradt fenn: Szatmári György esztergomi érseki, ill. Szalkai László egri püspöki kinevezéséről szóló két főbulla (lásd 5/a. és 6/a.), valamint a hozzájuk kapcsolódó, külön-külön mellékbullákban (összesen 17-ben) kibocsátott rendelkezések (lásd 5/b–j., 6/b–i.). A két ügyet persze már eddig is ismerte a magyar kutatás Theiner forráskiadványából.⁵ Ebben azonban a 19 bullaszöveg helyett mindössze hármat találunk: mivel Theiner elsősorban az ügyet akarta regisztrálni, Szalkai kinevezési bullacsoportjából csak a főbullát (6/a.) közölte,⁶ míg Szatmári kinevezéséből csak a kiközösítés alól való feloldozásról szóló (5/b.), illetve a pallium átadásáról és az eskü kivételéről szóló megbízó (5/j.) bullákat vette fel okmánytárába. Ezért a két bullacsoport teljes publikálása már csak a forrástípus jellegzetessége miatt is lényegesnek tűnt.⁷ A lateráni sorozatban fennmaradt szövegek azonban eddig nem voltak ismertek. Ezek két ügyben összesen 5 kiadott bullát tesznek ki (lásd 1., 4/a–e.). Rajtuk

⁴ 1523. márc. 23. ASV Reg. Suppl. 1777. fol. 267v–268r. A megjelenés alatt álló szupplikációs kötetben a 28. sz. – Az ügy Balbi ez évi római követségéhez kapcsolható.

⁵ AUGUSTINUS THEINER: *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*. II. Romae, 1860. (a továbbiakban: THEINER II.) 629–630.

⁶ Theiner alapján újraközölve: *Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából*. I. Szerk. BUNYITAY VINCE–RAPAICS RAJMUND–KARÁCSONYI JÁNOS. Budapest, 1902. (a továbbiakban: ETE I.) 87.

⁷ Bullacsoport forrásközlésére lásd újabban pl. NEMES GÁBOR: Salánki Ágoston. A királynéi kancelláriától a győri püspöki székhöz. *Levéltári Közlemények* 80 (2009) 3–29., 17–20. (1–2. sz.)

kívül három olyan adatra bukkantam, amik magyar vonatkozása erősen kérdéses. Mivel a hungarikakutatásnak ezeket is regisztrálnia kell, röviden e helyütt utalok rájuk (az adatok sorrendje: dátum, jelzet, egyházmegye, kedvezményezett):

1522. nov. 25. (VII. Kal. Dec.) Reg. Lat. 1411. fol. 231r–232v. Ferrarien. (Ferrara) Iohannes Baptistani Bartholi Caselle clericus ügye; a szöveg címzettje Celio Calcagnini magyar vonatkozásokkal bíró humanista (Ippolito d’Este korábbi egri püspök titkára; 231r: dilecto filio Celio Calcagnini canonico Ferrarien.)
1523. máj. 24. (IX. Kal. Iun.) Reg. Lat. 1407. fol. 333r–334v. Carthaginen. (Cartagena) Ioannes Transilvanus clericus Leodiensis diocesis megkapja eccl. S. Iohannis oppidi Civitatis nuncupati de Murcia plébánia javadalmát. – Az oklevélnyerő neve magyarországi származásra utal.
1523. máj. 24. (IX. Kal. Iun.) Reg. Lat. 1413. fol. 8r–9v. Carthaginen. (Cartagena) Utasítás a cartagenai officiálisnak Ioannes Transilvanus clericus Leodiensis fenti javadalma ügyében.⁸

A közlés módja

A bullákat teljes szöveggel szerepeltetem, de a bullacsoportok esetében a mellékbullákat lehetőség szerint rövidítve, az ismétlődő, kizárólag formulás részek kihagyásával közlöm. Ezekben az esetekben (→) jellel utalok arra a korábbi tételre, ahol a szövegrész már előfordult; a kihagyott szakaszok eltérő olvasatait jegyzetben közlöm. A teljesség igénye miatt újraközlöm a Theiner által már kiadott három szöveget⁹ és felvettem az eredetiben fennmaradt bullapárt is. Az ugyanazon ügyre vonatkozó darabokat azonos tételszám alatt, az abc betűivel megkülönböztetve soroltam be. A tételek – fennmaradási formájukra való tekintet nélkül – időrendben sorakoznak, ezen belül az azonos napon kelt szövegek a regisztrumban található sorrendjükben következnek egymás után. Mindegyik bulla kiadási helye Róma: ezt helytakarékoságból a regesztákban nem tüntettem fel.

Egyazon típusba tartozó és a kivételektől eltekintve azonos formában fennmaradt forrásszövegekről lévén szó, a szövegek írásmódbeli és nyelvi korjelölő sajátosságait igyekeztem megtartani, ugyanakkor a

⁸ Lásd még Indice 355. 158v: elveszett VII. kötet, fol. 23: *Ioannes Transilvanus*. – Lásd még uő miseengedélyét VII. Kelemen pápától: NEMES GÁBOR: *Brevia Clementina*. VII. Kelemen pápa magyar vonatkozású brevái (1523–1526). Budapest–Győr–Róma, 2015. (Collectanea Vaticana Hungariae. I. 12. A Győri Egyházmegyei Levéltár kiadványai. Források, feldolgozások 23.) 57. (32. sz.)

⁹ A jegyzetekben e kiadás nyilvánvaló nyomdahibáit nem, csak az eltérő *coniecturákat* és kiegészítéseket tüntettem fel.

központozást normalizáltam. Az átírásnál a *ti* helyett álló *ci*-t *ti*-re, a *ii* helyett álló *y*-t *ii*-re egységesítettem, az *u* és *v* betűket hangértéküknek megfelelően írtam át, megtartottam viszont az *ae* helyett álló *e*-t. (A szövegek *e*-t nem tartalmazznak.) A *Beatus*, *Sanctus* szavak, a római határnapok, hónapnevek és személynevek, továbbá az *Apostolica Sedes*, *Camera Apostolica*, *Sancta Romana Ecclesia* szavak nagy kezdőbetűvel szerepelnek. A *j* betű használatát teljesen mellőztem. A vesszőhasználatban azt az elvet kívántam követni, hogy a szintaktikailag összetartozó elemek közé lehetőleg ne kerüljön vessző. A szövegből kimaradt, de pótlendő szavakat < > jelöli (egyetlen vagy néhány betű kihagyásakor viszont inkább javítottam és jegyzetben tüntettem fel a szövegbeli hiányos alakot).

A bullaszövegek élén és alján előforduló rövidített névalakokat kerek zárójelben egészítettem ki, de ezeket a kúriai alkalmazottakat külön jegyzetben nem azonosítottam, mivel Thomas Frenz online elérhető személyi adattárából kikereshetők.¹⁰ A Reg. Lat. regisztrummásolatainál a szöveg élén, az első sor fölött balra az *abbreviator* neve (például *Ge. de Prato*) áll, a szöveg jobb margójának tetején a *magister registri cancellariae* keresztnévének rövidítése (például *Hie.*). Ugyanő erősítette meg aláírásával a szöveg hitelességét a dátum után úgy, hogy a keresztnév és vezetéknév közrefogja a taksa összegét (*Hie. XV Torrella*). (A szöveg élén szereplő neveket a bulla expedálásának időrendjében az *abbreviator* / *magister registri* formában közlöm, a dátum utáni adatokat gondolatjellel különítem el, a taksa összegét < > között emelem ki.) A Reg. Vat. regisztrumaiban csak a szöveg után vannak adatok, ezek: 1. a jobbszáron a *scriptor* neve (ez a kiállított bullán is jobbra, a *plica*n kívül szerepel), illetve alatta *Coll(egit)* jelöléssel a másolati szöveget ellenőrző *corrector* neve (ugyanő a javításait általában keresztnéve monogramjának feltüntetésével a regisztrumszöveg mellett a margón jelölte), 2. a baloldalt a taksa megfizetésének hónapja rövidítve, a *scriptorok* és *rescribendariusok*, stb. számára fizetett taksa összege (a szövegre merőlegesen írva), alatta a *rescribendarius* neve (ezek a kiállított bullán is balra, a *plica* alatt szerepelnek). Az eredetiben fennmaradt bullákon még több, a kúriai ügymenet lépéseit is jelző elem van, ezeket a helyük megjelölésével tüntettem fel.

A szavak egybe-, ill. különírásánál a klasszikus latinságot vettem alapul, bár tekintettel bizonyos középkorias sajátosságokra (egybeírva maradtak például az *unacum*, *imperpetuum*, *quocirca*, stb. alakok). A

¹⁰ THOMAS FRENZ: Repertorium Officiorum Romanae Curiae. <http://www.phil.uni-passau.de/histhw/RORC/> (a megtekintés ideje: 2015. szept. 20.)

Szatmári György esztergomi kinevezése tárgyában kelt bullákat a regisztrumba bemásoló kéz jellegzetessége a különírás, itt értelem szerint egybeírtam (*de in de* helyett *deinde*, *intro mittere* helyett *intromittere*, *Quinque ecclesiensis* helyett *Quinqueecclesiensis*, stb.).¹¹

A paleográfiai jegyzetek egységes szerkezetben tételenként újakezdődő arab számozással a forrásszöveg alatt található; tárgyi jegyzeteket csak a dőlt betűvel szedett regesztaszöveghez illesztettem, ezek a közlemény jegyzetszámozásába illeszkednek. A kritikai jegyzetapparátus latin,¹² az apparátus magyar nyelvű. Minden hibát a főszövegben javítok: a hibás alakot jegyzetben közlöm „helyes] hibás” formában. A sorban kihúzással vagy a sor fölött javított alakot a jegyzetben egyaránt csak *corr.* megjegyzéssel jelzem (mivel a különbségtételnek szempon-tunkból nincs értelme); a margón a korrektor javításait viszont *corr. in marg.* formában hozom. A kiállított bullákra rájegyzett egyéb információkat a regisztrumbeli helyzetüknek megfelelően a szöveg előtt és után, magyar nyelvű, dőlt betűvel szedett magyarázattal közlöm.

1. 1523. március 1.

VI. Adorján pápa Kelberzer Farkas pozsonyi kanonokot, a Ferdinánd osztrák főherceg által Rómába küldött követség tagját pápai acolitussá nevezi ki.¹³

ASV Reg. Lat. 1410. fol. 12v–13r.

Phi(lippus de) Agnellis / Hie(ronymus).

Adrianus etc. Dilecto filio Wolfgango Kelberzer canonico ecclesie Pozoniensis, Strigoniensis diocesis, accolito nostro salutem etc. Virtutibus clarens et meritis, sicut fame laudabilis testimonio commendaris illam in nostro et Apostolice Sedis conspectu gratiam meruisti, quod personam tuam paterna benivolentia prosequamur et libenter attollamus honore gratie specialis, ut igitur in effectum percipias, quid¹ fuerit nostre mentis affectus, volentes² te, qui, ut asseris,

¹¹ Szalkai kinevezési bulláinak szövegénél inkább tagolásbeli sajátosság figyelhető meg: mindegyik bulla a regisztrumban új oldalon kezdődik.

¹² Ennek jelölései: *add.* addidit/additur, *corr.* correxit/corrigitur, *cum signo*: a corrector a keresztnévének feltüntetésével javít, *del.* deleuit/deletur, *in marg.* in margine, \ / jelöli a sor fölött beszúrt betűt, pl. ex \h/ibeatis, || az olvasatok elválasztására szolgáló jel.

¹³ Vö. KÖBLÖS JÓZSEF: Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában. A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan adattárával. Budapest, 1994. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 12.) (a továbbiakban: KÖBLÖS, 1994.) 457–458. Lembachi Kolparczer Farkas néven; az 1522. évi keletre lásd 15. jz.; a követségbe Balbi embereként került.

dilectorum filiorum ad nos et sedem predictam pro parte dilecti filii, nobilis viri Ferdinandi archiducis Austrie illustris oratorum destinatorum magister domus et familiaris continuus commensalis existis, a quibusvis excommunicationis etc. reservatis te in nostrum et dicte sedis accolitum capellanum auctoritate nostra tenore presentium gratiose recipimus et aliorum nostrorum et dicte sedis accolitorum capellanorum numero et consortio favorabiliter aggregamus, tibi, quod omnibus et singulis privilegiis, indultibus, immunitatibus, libertatibus, indulgentiis et exemptionibus, quibus alii nostri et dicte sedis accolliti capellani de iure vel consuetudine quomodolibet utuntur, potiuntur et gaudent, sine tamen aliorum nostrorum et dicte sedis accolitorum capellanorum de numero participantium nuncupatorum preiudicio uti, potiri et gaudere libere et licite valeas, de speciali gratia³ indulgemus, non obstantibus de certo dictorum accolitorum numero, et si ad illum nondum deventum existat, cui per hoc alias non intendimus derogare et aliis constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis quibuscunque. Sic igitur de bono in melius studiis virtutum intendas et in nostris et eiusdem sedis conspectu ad maiora te semper constituas, tuis laudabilibus studiis digniorem nosque ad faciendam tibi maiorem gratiam merito innitemur. Nulli etc. nostre absolutionis, receptionis, aggregationis et indulti infringere etc. Si quis etc. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, anno etc. millesimo quingentesimo vicesimo secundo, Kalendas Martii, anno primo. — Hie(ronymus) <XV> Torrella.

¹ quid] quis *lectio incerta* ² volentes] *lectio incerta* ³ gratia] gratia iure

2. [1523. február 23./március 11.]¹⁴

VI. *Adorján pápa Hieronymus Balbi pozsonyi prépostot gurki püspökké nevezi ki, illetve felmenti esetleges kiközösítése vagy fennálló más fenyítéke alól, továbbá megengedi, hogy megtarthassa préposti javadalmát.*

¹⁴ Vö. CONRADUS EUBEL: *Hierarchia catholica medii aevi*. III. 1503–1600. Incoh. GUILIEMUS VAN GULIK, ed. curavit LUDOVICUS SCHMITZ-KALLENBERG. *Monasterii*, 1923.² (a továbbiakban: HC III.) 207. – BEDA SCHROLL: *Series episcoporum et s.r.i. principum Gurcensium*. *Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie* (Klagenfurt) 15 (1885) 29. a gurki egyházmegyei levéltár eredeti, március 11-i dokumentumára hivatkozik, jelzet nélkül és tévesen 1522. évi kelettel. Az 1–3. sz. bullák kiállítására minden bizonnyal Balbi 1523 tavaszi követsége alkalmával került sor: JAKOB OBERSTEINER: *Die Bischöfe von Gurk 1072–1822*. Klagenfurt, 1969, 291.; KÖBLÖS, 1994. 445.

A bullák szövegét tartalmazó lateráni regisztrumkötet (tom. XXV.) az újkorban elveszett; a bullák nyomára a mutatókönyv bejegyzései utalnak. A szövegek elhelyezkedéséből ítélve valószínűsíthető, hogy a három szöveg ugyanazon a napon kelt.

Indice 356, fol. 83r: tom. XXV. f. 202. Gurcen(sis). / Hieronymus electus Gurcen(sis). / Ecclesia propter cessionem

Indice 356, fol. 177r: tom. XXV. f. 203. Strigonien(sis). / Hieronymus electus Gurcen(sis). / Retentio praepositurae

Indice 356, fol. 83r: tom. XXV. f. 204. Gurcen(sis). / Hieronymus electus Gurcen(sis). / Idem. Absolutio

3/a. 1523. március 23.¹⁵

VI. Adorján pápa kérésükre megerősíti Hieronymus Balbi választott gurki püspök és pozsonyi prépost, illetve a pozsonyi káptalan egyezségét arról, hogy a pozsonyi prépost nem rendelkezhet kanonoki javadalommal vagy annak jövedelmével, valamint hogy kanonok a káptalani jövedelmekből csak akkor részesedhet, ha ténylegesen helyben vagy tanulmányok miatt egyetemen tartózkodik.

Hártyán, a pápa neve gótikus maiusculákkal és az első sor további része hosszított betűkkel írva, vörös-sárga színű selyemzsinóron függő ép bullával. Slovenský národný archív, Pozsonyi káptalan magánlevéltára (Súkromný archív Bratislavskej kapituly) G-1-22. (DF¹⁶ 228153., Monasterium.net 520.)

Adrianus episcopus servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Divinum cultum ubique vigere et augeri totis mentis affectibus exoptantes statuta et ordinationes ecclesiarum quarumvis ad hoc tendentia libenter, cum a nobis id petitur, approbamus et confirmamus ac alias desuper disponimus, prout in Domino conspiciamus salubriter expedire. Sane pro parte dilectorum filiorum Hieronimi electi Gurcensis et capituli ecclesie Sancti Martini alias Salvatoris Posoniensis, Strigoniensis diocesis nobis nuper exhibita petitio continebat, quod ipsa ecclesia pro uno preposito et quatuordecim canonicis fundata et in ea per immemorabile tempus, quod illius prepositus aliquos ex canonicatibus et prebendis eiusdem ecclesie obtinere non posset, consuetum et observatum extitit ac dictus Hieronimus electus, qui tunc etiam prepositus dicte ecclesie existens consuetudinis huiusmodi forsan ignarus certos canonicatum et prebendam unacum praepositura dicte ecclesie aliquandiu tenuerat, volens dictam ecclesiam, que plurimorum auxilio indiget, quantum in eo fuerat, manutenere

¹⁵ A bevezetőben említett március 25-i évkezdés miatt a szövegben még 1522-es évi kelettel.

¹⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény.

dictamque consuetudinem, que rationabilis existit, observare, ne numerus personarum in dicta ecclesia diminueretur, canonicatum et prebendam per eum obtentos predictos pro corroboratione et observantia consuetudinis huiusmodi sponte resignavit ac dimisit ipsisque resignatis canonicatu et prebenda alteri persone ydonee assignatis tam Hieronimus electus quam capitulum predicti volentes quoad hoc futuris differentiis ac dicte ecclesie indemnitati prospicere statuerunt et ordinarunt, quod perpetuis futuris temporibus nullus dicte ecclesie prepositus posset aliquos canonicatum et prebendam eiusdem ecclesie quomodolibet obtinere, quodque nullus ipsius ecclesie canonicus aliquos fructus, redditus et proventus suorum canonicatus et prebende exigere, levare aut percipere posset seu deberet, nisi in dicta ecclesia et apud illam actu resideret aut litterarum studio in loco, ubi illud vigeret generale, insisteret. Quare pro parte Hieronimi electi, qui ad nos et Sedem Apostolicam pro dilecto filio nostro, nobili viro Ferdinando archiduce Austrie orator destinatus existit et, ut asserit, preposituram dicte ecclesie ex dispensatione apostolica inter alia obtinet, necnon capituli predictorum nobis fuit humiliter supplicatum, quatinus consuetudinem ac statutum et ordinationem huiusmodi pro illorum subsistentia firmiori approbare et confirmare aliasque in premissis oportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur Hieronimum electum et singulos canonicos predictos a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et penis a iure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, siquibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum presentium dumtaxat consequendum harum serie absolventes et absolutos fore censentes huiusmodi supplicationibus inclinati auctoritate apostolica tenore presentium, de consensu tamen omnium, quorum interest, consuetudinem, statutum et ordinationem huiusmodi approbamus et confirmamus supplemusque omnes et singulos defectus, si qui forsan intervenerint in eisdem, illaque perpetue firmitatis robur obtinere et inviolabiliter observari debere et pro potiori cautela, quod de cetero imperpetuum nullus dicte ecclesie prepositus aliquos canonicatum et prebendam eiusdem ecclesie unacum dicta prepositura obtinere possit et per canonicatus et prebende prepositura per prepositure vero assecutionem canonicatus et prebenda eiusdem ecclesie prius per eundem obtenti eo ipso vacent et quicumque per mensem preposituram necnon canonicatum et prebendam eiusdem ecclesie insimul tenuerit, etiam dicta prepositura eo ipso privatus et ad illam ac dictos canonicatum et prebendam inhabilis perpetuo existat, et quicumque ex canonicis dicte

ecclesie alicui ad hoc, ut canonicatum et prebendam ac preposituram eiusdem ecclesie insimul obtineat, auxilium, consilium vel favorem prestiterit, canonicatu et prebenda ipsius ecclesie per eum obtentis perpetuo privatus existat illique vacare censeantur eo ipso. Quodque omnes et singuli fructus, redditus et proventus canonicatum et prebendarum dicte ecclesie inter illius canonicos in ea personaliter residentes ac divinis officiis interessentes dumtaxat distribui debeant ac de cetero imperpetuum distributiones quotidiane existant et ex illis absentes canonici nichil percipere aut habere possint et quicumque in absentia sua de illis participare regio vel aliorum favore seu mandatis procuraverit aut capitulum predictos vel eorum aliquem desuper molestaverit, eo ipso canonicatu et prebenda per eum obtentis privatus et ad illos ac alios quoscunque ipsius ecclesie canonicatum et prebendam ac preposituram inhabilis perpetuo existat ipsique per eum obtenti canonicatus et prebenda vacare censeantur eo ipso decernimus. Non obstantibus apostolicis ac in provincialibus et synodalibus conciliis editis generalibus vel specialibus constitutionibus et ordinationibus ac dicte ecclesie foundationi necnon aliis statutis et consuetudinibus etiam iuramento confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis ceterisque contrariis quibuscunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre absolutionis, approbationis, confirmationis, suppletionis et decreti infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac Beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo quingentesimo vigesimo secundo, decimo Kalendas Aprilis, pontificatus nostri anno primo.

A szöveg bal oldalán a vicecancellarius kiadást engedélyező kézjegye: L(ecta), baloldalon a keresztneve monogramja: I(ulius). – A plicán jobbra a scriptor neve és a taxa lerovását jelző vonások: Io(hannes) Attavantis. 77 E fölött olvashatatlan, halvány szó. – A plica alatt balra a taxabefizetés hónapja, mellette a scriptoroknak járó taksa összege, alatta a rescribendarius és a computator neve: Ap(rilis) / XX. W(ilhelmus) de Enckenvoirt, Ie(ronimus) Salvi(s). – Ettől jobbra, a plica alatt bal oldalon a magister plumbi kézjegye: A(gapitus) de Agazaria. – A plica alatt középen az abbreviatorok kézjegyei egymás alatt: A(lfonsus) de Villareal, S(imon) Gerona, V(alerius) Dulcis. – A kihajtott plica balszélén a scriptoroknak járó taxa ellenőrzését tanúsító szöveg (néhány szó olvasata bizonytalan): Mar(cas) XXX auri, residuum de consensu omnium intuitu reverendi dicti oratoris archidiaconus. A(ndreas) de Castillo. – A plicán középen, a bulla befűggesztése fölött a collector taxae plumbi kézjegye: V. Barill(ati). – A hátlapon középen regisztrálási jegy, egy nagy méretű R, a betű fejében a magister registri cancellariae keresztneve: Hie(ronymus), a betűszárban a vezetékneve: Torrella. – A hátlapon a bulla befűggesztésénél fejjel lefelé a corrector kézjegye, ami a fényképeken a bullazsinór miatt nem olvasható rendesen: P. Gesner

(?). – Ettől balra, szintén fejjel lefelé a tisztázat ellenőrzését (*prima visio*) tanúsító kézjegy: F(ranciscus) de Attavantis.

3/b. 1523. március 23.

VI. Adorján pápa meghagyja az esztergomi nagyprépostnak, a győri prépostnak és az esztergomi olvasókanonoknak, hogy Hieronymus Balbi választott gurki püspök és pozsonyi prépost, valamint a pozsonyi káptalan egyezségét, amit oklevelében átír, hajtassák végre és tartassák be.

Hártyán, az első sorban hosszított betűszárakkal és A iniciáléval díszített szöveggel, természetes színű kenderzsinóron függő ép bullával. Slovenský národný archív, Pozsonyi káptalan magánlevéltára (Súkromný archív Bratislavskej kapituly) G-1-21. (DF 228152., Monasterium.net 519.)

Adrianus episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis Strigoniensi et Iaurinensi prepositis ac eiusdem Strigoniensis ecclesiarum lectori salutem et apostolicam benedictionem. Hodie a nobis emanarunt littere tenoris subsequentis: (→ 3/a.)¹ Quocirca discretioni vestre per apostolica scripta mandamus, quatinus vos vel duo aut unus vestrum per vos vel alium seu alios, quotiens pro parte dictorum prepositi et capituli fueritis desuper requisiti, predictas litteras et in eis contenta quecunque solemniter publicantes ipsisque preposito et capitulo in premissis efficacis defensionis presidio assistentes faciatis auctoritate nostra litteras et in eis contenta huiusmodi plenum effectum sortiri ac ab omnibus inviolabiliter observari. Non permittentes quemquam contra illarum tenorem modo aliquo molestari; contradictores quoslibet et rebelles per ecclesiasticas et alias quascunque, de quibus vobis placuerit, censuras et penas ac alia iuris remedia appellatione postposita compescendo, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Non obstantibus omnibus supradictis, seu si aliquibus communiter² vel divisim a predicta sede sit³ indultum, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo quingentesimo vigesimo secundo, decimo Kalendas Aprilis, pontificatus nostri anno primo.

A szöveg bal oldalán a vicecancellarius kiadást engedélyező kézjegye: L(ecta), baloldalon a keresztnéve monogramja: I(ulius). – A plicán jobbra a scriptor neve és a taxa lerovását jelző vonás: Io(hannes) Attavantis. 7 – A plica alatt balra a taxabefizetés hónapja, mellette a scriptoroknak járó taksa összege, alatta a rescribendarius és a computator neve: Ap(rilis) / X. W(ilhelmus) de Enckenvoirt, Ie(ronimus) Salvi(s). – Ettől jobbra, a plica alatt bal oldalon a magister plumbi kézjegye: A(gapitus)

de Agazaria. – *A plica alatt középben az abbreviatorok kézjegyei egymás alatt:* A(lfonsus) de Villareal, S(imon) Gerona, V(alerius) Dulcis. – *A plicán középben, a bulla befűggesztése fölött a collector taxae plumbi kézjegye:* V. Barill(at)i. – *A kihajtott plicán balra valószínűleg taxajegy:* Io. O., utána öt ponttal (rosszul olvasható). – *A hátlapon középben regisztrálási jegy: nagy méretű R, a betű fejében a magister registri cancellariae keresztnéve:* Hie(ronymus), a betűszárban a vezetékneve: Torrella. – *A hátlapon a bulla befűggesztésénél fejjel lefelé a corrector kézjegye:* s. O(ctavius) de Cesis. – *Ettől balra, szintén fejjel lefelé, halványan a tiszttáza ellenőrzését (prima visio) tanúsító kézjegy:* Ie(ronimus) Casanova. – *A szöveg felett jobbra az átírás láttamozása:* Auscultata cum originali et concordat. P(etrus) Marciaci.

¹ *Lectiones variae:* resignavit ac dimisit] resignavit et dimisit || qui ad nos et Sedem] false qui ad nos pet Sedem ² communiter] comuniter ³ sede sit] sit sede

4/a. 1523. június 1.

VI. Adorján pápa Bucsai Illés leleszi prépostot címzetes hippói püspökké nevezi ki.¹⁷

ASV Reg. Lat. 1417. fol. 249v.

Ge(nesius) de Prato / Ia(cobus) B(ernardu)s.

Adrianus etc. Dilecto filio Helye de Buccha electo Hypponensi salutem etc. Apostolicatus officium quamquam¹ insufficientibus meritis nobis ex alto commissum, quo ecclesiarum omnium regimini presidemus, utiliter exequi, coadiuvante Domino cupientes solliciti corde reddimur et solertes, ut cum de ipsarum ecclesiarum regiminibus agitur, committendis tales eis in pastores preficere studeamus, qui populum sue cure creditum sciant non solum doctrina verbi, sed etiam exemplo boni operis informare commissasque sibi ecclesias in statu pacifico et tranquillo velint et valeant duce Domino salubriter regere et feliciter gubernare. Sane ecclesia Hypponensi certo modo pastoris solatio destituta nos verum et ultimum dicte ecclesie vacationis modum etiam si ex illo quevis generalis reservatio etiam in Corpore iuris clausa resultet, presentibus pro expressis et ad provisionem ipsius ecclesie celerem et felicem, ne ecclesia ipsa longioris vacationis exponatur, incommodis paternis et sollicitis studiis intendentes post deliberationem, quam de preficiendo eidem ecclesie personam utilem et etiam fructuosam cum

¹⁷ Bucsai (Dragesics/Dragešić) Illés, 1517-ben királyi titkár. BÓNIS GYÖRGY: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Budapest, 1971. 323.; KUBINYI ANDRÁS: A királyi titkárok II. Lajos király uralkodása idejében. Gesta 6 (2006/1) 3–22., 7., 9. (57. jz.), 10. – 1515. dec. 24.: *conservator canc. regiae* (DF 256786.), lemond zágrábi kanonokságáról: 1517 (DF 256811.), csornai, majd leleszi prépost, 1522. jan. 1-jén megerősítik benne (DF 258561.). E további adatokat C. Tóth Norbertnek köszönöm.

fratribus nostris habuimus diligentem, demum ad te, Helyam de Buccha, prepositum monasterii per prepositum gubernari soliti Sancte Crucis de Lelez Premonstratensis ordinis, Strigoniensis diocesis, in presbyteratus ordine et etate legitima constitutum, cui apud nos de litterarum scientia, vite munditia, honestate morum, spiritualium providentia et temporalium circumspectione aliisque² multiplicium virtutum donis fidedigna testimonia perhibentur, direximus oculos nostre mentis, quibus omnibus debita meditatione pensatis de persona tua nobis et eisdem fratribus ob tuorum exigentiam meritorum accepta eidem ecclesie de ipsorum fratrum consilio, auctoritate apostolica providemus teque illi preficimus in episcopum et pastorem, curam et administrationem ipsius ecclesie tibi in spiritualibus et temporalibus plenarie committendo in illo, qui dat gratias et largitur premia, confidentes, quod dirigente Domino actus tuos, dicta ecclesia³ sub tuo felici regimine gratia tibi assistente divina regetur utiliter et prospere dirigetur ac grata in eisdem spiritualibus et temporalibus suscipiet incrementa. Iugum igitur Domini tuis impositis humeris prompta devotione suscipiens curam et administrationem predictas sic exercere studeas sollicite, fideliter et prudenter, quod ecclesia ipsa gubernatori provideo et fructuoso administratori gaudeat se commissam, tuque preter eterne retributionis premium nostram et dicte sedis benedictionem et gratiam exinde uberius consequi merearis. Volumus autem, quod quamprimum presentes litteras habueris expeditas, ad eandem ecclesiam te conferas et resideas personaliter apud illam quodque extra tuas civitatem et diocesim Hypponensem pontificalis officia nequeas exercere. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo quingentesimo vigesimo tertio, Kalendis Iunii, pontificatus nostri anno primo. — Ia(cobus) B(ernardus) <L> de Ferrariis.

¹ quamquam] quanquam ² post aliisque del. vir ³ dicta ecclesia] dictam ecclesiam

4/b. 1523. június 1.

VI. Adorján pápa Bucsai Illés kinevezett hippói püspököt felmenti az egyházmegyéjében való tartózkodás alól és az esztergomi egyházmegyébe rendeli segéd-püspöknek.

ASV Reg. Lat. 1417. fol. 249v–250r.

Ge(nesius) de Prato / Ia(cobus) B(ernardus).

Adrianus etc. Dilecto filio Helye de Buccha electo Hypponensi salutem etc. Sincere devotionis affectus, quem ad nos et Romanam geris ecclesiam, non indigne meretur, ut votis tuis, quantum cum Deo possumus, favoribus annuamus. Hodie siquidem ecclesie Hypponensi tunc pastoris solatio destitute de persona tua nobis et fratribus nostris ob tuorum exigentiam meritorum accepta de fratrum eorundem consilio duximus auctoritate apostolica providendum preficiendo te in episcopum et pastorem, volentes inter cetera¹, quod quamprimum litteras apostolicas super provisione et perfectione predictis haberes expeditas, ad eadem ecclesiam te conferres et personaliter redderes apud illam, quodque extra tuas civitatem et diocesim Hypponensem pontificalia officia exercere requires, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur. Cum autem, sicut accepimus, tu ad dictam ecclesiam, que in partibus infidelium consistit, absque incommodo personali commode nequeas te conferre nec apud eam personaliter residere, nos volentes te premissorum intuitu favoribus prosequi gratiosis tuis in hac parte supplicationibus inclinati tibi, quod ad eandem ecclesiam accedere seu apud eam residere minime tenearis, quodque postquam munus consecrationis susceperis in civitate² et diocesi Strigoniensi, dumtaxat per venerabilem fratrem nostrum modernum et per tempore existentem archiepiscopum Strigoniensem requisitus, ut de illius licentia speciali huiusmodi pontificalia officia exercere libere et licite valeas, voluntate predicta ac constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis nequaquam obstantibus prefata apostolica auctoritate tenore presentium de specialis dono gratie indulgemus. Nulli ergo etc. nostri indulti infringere etc. Si quis autem etc. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo quingentesimo vigesimo tertio, Kalendis Iunii, pontificatus nostri anno primo. — Ia(cobus) B(ernardu)s <XXX> de Ferrariis.

¹ cetera] cera ² civitate] civitatibus

4/c. 1523. június 1.

VI. Adorján pápa Bucsai Illés kinevezett hippói püspököt felmenti esetleges kiközösítése vagy fennálló más fenyítéke alól.

ASV Reg. Lat. 1417. fol. 250r.

Ge(nesius) de Prato / Ia(cobus) B(ernardu)s.

Adrianus etc. Dilecto filio Helye de Buccha, preposito monasterii per prepositum gubernari soliti Sancte Crucis de Lelez Premonstratensis ordinis, Strigoniensis diocesis salutem etc. Apostolice Sedis circumspecta benignitas de statu personarum quorumlibet presertim ad cathedralium ecclesiarum regimina assumendarum sollicite recogitans ad ea libenter intendit, per que persone ipse ecclesiis sibi committendis sincero corde et pura conscientia valeant salubriter presidere. Cum itaque nos hodie ecclesie Hypponensi certo modo pastoris solatio destitute de persona tua nobis ac fratribus nostris ob tuorum exigentiam meritorum accepta de fratrum eorundem¹ consilio providere teque illi in episcopum et pastorem preficere intendamus. Nos, ne provisio et prefectio predictae, si forsitan aliquibus sententiis et censuris ecclesiasticis ligatus existis, valeant propterea invalide² reputari, providere volentes teque a quibusvis excommunicationis etc. et absolutum³ fore nunciamus non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac dicte ecclesie iuribus confirmatione apostolica vel quevis firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus contrariis quibuscunque. Nulli ergo etc. nostre absolutionis et nunciationis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo quingentesimo vigesimo tertio, Kalendis Iunii, pontificatus nostri anno primo. — Ia(cobus) B(ernardu)s <XX> de Ferrariis.

¹ eorundem] eordem ² invalide] iualide ³ absolutum] adsolutum

4/d. 1523. június 1.

VI. *Adorján pápa Bucsai Illés kinevezett hippói püspöknek megengedi, hogy megtarthassa leleszi préposti javadalmát.*¹⁸

ASV Reg. Lat. 1417. fol. 250r–v.

Ge(nesius) de Prato / Ia(cobus) B(ernardu)s.

Adrianus etc. Dilecto filio Helye de Buccha electo Hypponensi salutem etc. Personam tuam nobis et Apostolice Sedi devotam tuis exigentibus meritis paterna benivolentia prosequentes illa tibi libenter concedimus, que tuis commoditatibus fore conspicimus oportuna. Cum itaque nos hodie ecclesie

¹⁸ Vö. Bucsainak ezen javadalma után fizetendő *annata*járól: LUKCSICS JÓZSEF–TUSOR PÉTER–FEDELES TAMÁS: *Cameralia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae* (1297–1536). I–II. Budapest–Róma, 2014. (Collectanea Vaticana Hungariae. I. 9–10.) II. 294. (1386. sz., 1523. jún. 8. ASV Camera Apostolica, Annatae 63. fol. 7r)

Hipponensi tunc pastoris regimine certo modo destitute de persona tua nobis et fratribus nostris ob tuorum exigentiam meritorum accepta de fratrum eorundem consilio duxerimus auctoritate apostolica providendum, preficiendo te illi in episcopum et pastorem, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur, et, sicut accepimus, tu tempore provisionis et perfectionis earundem preposituram monasterii per prepositum gubernari soliti Sancte Crucis de Lelez Premonstratensis ordinis, Strigoniensis diocesis obtineres, prout obtines de presenti; nos tibi, ut statum tuum iuxta pontificalis exigentiam decentius tenere valeas, de alicuius subventionis auxilio providere teque gratioso favore prosecui volentes ac quibusvis excommunicationis etc. fore censentes, motu proprio non ad tuam vel pro te nobis super hoc oblate petitionis instantiam, sed demum mera liberalitate tecum, ut etiam postquam munus consecrationis susceperis ac possessionem vel quasi regiminis et administrationis ac bonorum dicte ecclesie Hypponensis vel maioris partis eorundem in vim perfectionis et provisionis predictarum pacifice assecutus fueris, preposituram monasterii huiusmodi, cuius fructus, redditus et proventus ducentorum ducatos auri de camera secundum communem estimationem valorem annuum, ut etiam accepimus, non excedunt, etiam si ad illam consueverit¹ quis per electionem assumi eique cura etiam iurisdictionalis immineat animarum, unacum dicta ecclesia Hipponensi, quamdiu illi prefueris, ut prius retinere libere et licite valeas, generalis concilii et quibusvis aliis constitutionibus et ordinationibus apostolicis, statutis quoque et consuetudinibus ecclesie et monasterii predictorum iuramento, confirmatione apostolica vel alia quevis firmitate roboratis ceterisque contrariis² nequaquam obstantibus, auctoritate apostolica tenore presentium de specialis dono gratie dispensamus, decernentes per provisionem, perfectionem, assecutionem et muneris susceptionem huiusmodi preposituram predictam propterea non vacare ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attemptari, proviso⁴, quod dicta prepositura debitis propterea non fraudetur obsequiis et animarum cura in ea, si qua illi immineat, nullatenus negligatur. Nulli ergo etc. nostre absolutionis, dispensationis et decreti infringere etc. Si quis autem etc. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo quingentesimo vigesimo tertio, Kalendis Iunii, pontificatus nostri anno primo. — Ia(cobus) B(ernardu)s <LX> de Ferrariis.

¹ consueverit] cosueverit ² post contrariis del. ap... ³ contigerit] contigrit ⁴ proviso] provisio

4/e. 1523. június 2.

VI. Adorján pápa engedélyezi, hogy Bucsai Illés kinevezett hippói püspök két vagy három másik püspök jelenlétében püspökké szenteltethesse magát.

ASV Reg. Lat. 1417. fol. 250v–251r.

Ge(nesius) de Prato / Ia(cobus) B(ernardu)s.

Adrianus etc. Dilecto filio Helye de Bucha electo Hypponensi salutem etc. Cum nos pridem ecclesie Hypponensi pastoris regimine destitute de persona tua nobis et fratribus nostris ob tuarum exigentiam meritorum accepta de fratrum eorundem consilio, auctoritate apostolica duxerimus providentes, preficiendo te illi in episcopum et pastorem, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur, nos ad ea, que ad te commoditatis augmentum cedere valeant, favorabiliter intendentes, tuis in hac parte supplicationibus inclinati tibi, ut a quocunque malueris catholico antistite gratiam et communionem Apostolice Sedis habente accitis et ad hos sibi assistantibus duobus vel tribus catholicis episcopis similem gratiam et communionem habentibus munus consecrationis recipere valeas ac eidem antistiti, ut recepto prius per eum nostro et Romane Ecclesie nomine a te fidelitatis debite solito iuramento iuxta formam presentibus annotatam, munus predictum auctoritate nostra impendere libere tibi possit plenam et liberam concedimus earundem presentium tenore facultatem. Volumus autem et auctoritate predicta statuimus et decernimus, quod si non recepto a te per ipsum episcopum dicto iuramento idem epsicopus munus ipsum tibi impendere et tu illum suscipere presumpseritis, idem antistes a pontificalis officii exercitio et tam ipse quam tu ab administratione etc. Forma autem iuramenti, quod prestabis¹, hec est: Ego Helias de Bucca, electus etc. sic² me Deus adiuvet et hec sancta Dei evangelia. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, anno incarnationis³ dominice millesimo quingentesimo vigesimo tertio, quarto Nonas Iunii, pontificatus nostri anno primo. — Ia(cobus) B(ernardu)s <XXVIII> de Ferrariis.

¹ prestabis] prestabat ² sic] si ³ incarnationis] incar.

5/a. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa Szatmári György pécsi püspököt esztergomi érsekké nevezi ki és meghagyja, hogy főpapi esküjét a nyitrai és a szantorini címzetes püspök előtt tegye le.¹⁹

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 51r–52v. – *A lap tetején balra: Sine secretario.*

Adrianus etc. Venerabili fratri nostro Georgio episcopo nuper Quinqueecclesiensi in archiepiscopum Strigoniensem electo salutem. Quam sit onusta¹ dispendiis quam plena² periculis quantaque discrimina secum trahat³ ecclesiarum diutina vacatio, sollicite considerationis indagine perscrutantes libenter operarias manus apponimus et studium efficax inpartimur, ut viduatis ecclesiis per nostre⁴ providentie auxilium nunc per simplicis⁵ provisionis officium, nunc vero per translationis ministerium accomode pastores accedant ydonei et ministri providi deputentur. Quorum ecclesie fulcite presidiis et favoribus communitate votivis et prosperis auctore Domino in spiritualibus et temporalibus proficere valeant incrementis, dudum siquidem bone memorie Thoma tituli Sancti Martini in Montibus presbytero cardinali adhuc in humanis agente et ecclesie Strigoniensi ex concessione et dispensatione apostolica presidente felicis recordationis Leo papa X, predecessor noster cupiens ipsi ecclesie, cum vacant, per Apostolice Sedis providentiam⁶ utilem et ydoneam presidere personam, provisionem dicte ecclesie ordinationi et dispositioni sue duxit ea vice specialiter reservandam decernens ex tunc irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contingerit attemptari. Et deinde⁷ ecclesia⁸ predicta per obitum eiusdem Thome cardinalis, qui eodem predecessore adhuc in humanis agenti extra Romanam Curiam debitum nature persolvit passionis, regimine destituta, nos, qui dicto predecessori postmodum per eum de dicta ecclesia aliter non disposito, sicut Domino placuit, rebus humanis exempto fuimus divina favente clementia ad apicem summi apostolatus assumpti, cum a nonnullis revocantur in dubium, an aliquis preter Romanum pontificem de provisionibus ecclesiarum tempore dicti predecessoris vacantium et per eum dispositioni sue reservatarum se intromittere potuisset sive posset, ad huiusmodi ambiguitatis tollendum dubium declaravimus provisiones ecclesiarum omnium, quas dictus predecessor ordinationi et dispositioni sue⁹ cum interpositione decreti reservaverat et que tempore obitus¹⁰ eiusdem predecessoris vacabant

¹⁹ HC III. 304. 1523. máj. 18-i időpontot tüntet fel; ez a kelet félreolvasásából is adódhat.

remansisse et remanere, per huiusmodi reservationem et decretum affectas nullumque de illis preter Romanum pontificem ea vice se intromittere potuisset sive posse quoquo modo ac decrevimus irritum et inane, quicquid secus per quosunque quavis auctoritate scienter vel ignoranter attemptatum forsitan erat tunc vel inposterum contingerit attemptari; eiusdem ecclesie vacatione huiusmodi per nos fide dignis relatibus intellecta ad provisionem ipsius ecclesie celerem et felicem, de qua nullus preter nos se intromittere potuit sive potest, reservatione, declaratione et decretis obsistentibus supradictis, ne ecclesia ipsa longe vacationis exponatur¹¹ incommodis, paternis et sollicitis studiis intendentes, post deliberationem, quam de preficiendo eidem ecclesie personam utilem et etiam fructuosam cum fratribus nostris habuimus diligentem; demum ad te, episcopum Quinqueecclesiensem consideratis grandium virtutum meritis, quibus illarum largitor Altissimus personam tuam multipliciter insignivit, et quod tu, qui ecclesia Quinqueecclesiensi laudabiliter prefuisti, ecclesiam ipsam¹² Strigoniensem scies et poteris auctoritate Domino salubriter regere et feliciter¹³ gubernare, direximus oculos nostre mentis. Volentes igitur tam eidem ecclesie Strigoniensi quam eius gregi dominico providere te, licet absentem, a vinculo, quo eidem ecclesie Quinqueecclesiensi, cui tunc preeras, tenebaris, de fratrum eorundem consilio et apostolice potestatis plenitudine absolventes te ad dictam ecclesiam Strigoniensem apostolica auctoritate transferimus et illi preficimus in archiepiscopum et pastorem, curam et administrationem ipsius ecclesie Strigoniensis tibi in spiritualibus et temporalibus plenarie committendo liberamque tibi ad eandem ecclesiam Strigoniensem transferendi licentiam tribuendo firma spe fiduciaque conceptis, quod dextera Domini tibi assistente propitia¹⁴ dicta ecclesia Strigoniensis per tue circumspectionis industriam et studium fructuosum regetur utiliter et prospere dirigetur ac grata¹⁵ in eisdem spiritualibus et temporalibus suscipiet incrementa. Volumus autem, quod antequam regimini et administrationi dicte ecclesie Strigoniensis te in aliquo inmiscas, in manibus venerabilium fratrum nostrorum Nitriensis et Sanctuariensis episcoporum fidelitatis debite solitum prestes iuramentum iuxta formam, quam sub bulla nostra mittimus introclusam, quibus per alias nostras litteras mandamus, ut a te nostro et Romane Ecclesie nomine huiusmodi recipiant seu eorum alter recipiat iuramentum. Quocirca fraternitati tue per apostolica scripta mandamus, quatenus ad ipsam ecclesiam Strigoniensem cum gratia nostre benedictionis accedas, curam et administrationem predictas sic exercere studeas sollicite, fideliter et prudenter, quod exinde

sperati fructus adveniant ac tue bone fame odor latius diffundatur ipsaque ecclesia Strigoniensis gubernatori provideo et fructuoso administratori gaudeat se commissam ac tu¹⁶ preter eterne retributionis premium nostram et Apostolice Sedis benedictionem et gratiam exinde uberius consequi merearis. Datum Rome etc. anno etc. millesimo quingestesimo vigesimo tertio, tertio decimo Kalendas Iulii, anno primo. — Cammillottus — Iul. — XXVI. P(etrus) Marciaci — Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ onusta] honesta *corr.* ² plena] plebia *corr. in marg., cum signo* ³ trahat] tr\ a/hat ⁴ per nostre] bis, *corr.* ⁵ simplicis] sinplicis. ⁶ providentiam] prudentia *corr.* ⁷ deinde] de in de
⁸ post ecclesia *del. ipsa* ⁹ post sue *del. reservatarum* ¹⁰ obitus] oobitus ¹¹ exponatur] exponantur *corr.* ¹² ante ecclesiam *del. ipsam et corr. in marg., cum signo* ¹³ post et *add. feliciter in marg., cum signo* ¹⁴ propitia] propi(na)tia *abbreviatura falsa del.* ¹⁵ grata] gratia *corr.* ¹⁶ tu] tuque *corr. in marg., cum signo*

5/b. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa Szatmári Györgyöt, akit a pécsi püspökségről az esztergomi érsekségre helyez át, felmenti esetleges kiközösítése vagy fennálló más egyházi fenyítéke alól.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 52v–53r. – THEINER II. 629. (DCCCXIX. sz.)

Adrianus¹ etc. Venerabili fratri² Georgio episcopo Quinqueecclesiensi salutem etc. Apostolice Sedis circumspecta clementia ad ea libenter intendit per que³ persone ecclesiastice ad ecclesiarum presertim⁴ metropolitanarum⁵ regimina per eam assumende sublati impedimentis quibuscunque possint illis puro⁶ corde et sincera⁷ scientia presidere. Cum itaque nos hodie te a vinculo ecclesie Quinqueecclesiensis, cui prees, teneris⁸, absolvere et ad ecclesiam Strigoniensem certo modo pastore carentem transferre ac illi in archiepiscopum et pastorem preficere intendamus. Nos, ne translatio et prefectio predictae, si forsitan aliquibus sententiis aut censuris ecclesiasticis ligatus sis, valeant invalide reputari, providere volentes, te a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdictum aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et penis a iure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existis, ad hoc dumtaxat, ut translatio et prefectio predictae ac singule littere desuper conficiende suum sortiantur effectum, auctoritate apostolica tenore presentium absolvimus et absolutum fore nunciamus non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac dicte ecclesie Strigoniensis iuramento, confirmatione apostolica vel quavis

firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus ceterisque contrariis quibuscunque. Nulli ergo etc. nostre absolutionis et nunciationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem etc. Datum Rome⁹, anno millesimo quingentesimo vigesimo tertio, tertio decimo Kalendas Iulii,¹⁰ anno primo. — Cammillottus — Iul. — XXVI. P(etrus) Marciaci pro r(escribendari)o.¹¹

¹ post Adrianus add. Theiner episcopus ² post fratri del. nostro ³ per que] que del. et per que add. in marg., cum signo ⁴ presertim] add. in marg., cum signo ⁵ metropolitanarum] metrapolitan. ⁶ puro] sincero corr. ⁷ sincera] pura corr. ⁸ prees, teneris] preest teneris corr.; Theiner: prees nunc, sed vide n. 6/b., ann. 4. ⁹ post Rome add. Theiner etc. ¹⁰ post Iulii add. Theiner pontificatus nostri ¹¹ Nomen correctoris deest, quia n. 5/c. in eadem pagina terminatur.

5/c. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa döntéséről értesíti az esztergomi egyházmegye népét.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 53r.

Adrianus etc. Dilectis filiis populo civitatis et diocesis Strigoniensis salutem etc. Hodie venerabilem fratrem nostrum Georgium episcopum nuper Quinqueecclesiensem in archiepiscopum Strigoniensem electum, licet absentem, a vinculo, quo ecclesie Quinqueecclesiensi, cui tunc preerat, tenebatur, de fratrum nostrorum consilio et apostolice potestatis plenitudine absolventes ipsum ad ecclesiam Strigoniensem tunc certo modo pastoris solatio destitutam de simili consilio et apostolica auctoritate duximus transferendum preficiendo ipsum¹ illi in archiepiscopum et pastorem ac curam et administrationem ipsius ecclesie Strigoniensis sibi in spiritualibus et temporalibus plenarie committendo, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur. Quocirca universitatem vestram rogamus et hortamur attente per apostolica scripta² vobis mandantes, quatenus eundem Georgium electum tanquam patrem et pastorem animarum vestrarum grato admittentes honore, exhibeatis eidem obedientiam et reverentiam debitas et devotas, ita, quod ipse in vobis devotionis filios et vos in eo per consequens patrem invenisse benivolum gaudeatis. Datum Rome, millesimo quingentesimo vigesimo tertio, tertio decimo Kalendas Iulii, anno primo. — Cammillottus — Iul. — XXVI. P(etrus) Marciaci pro r(escribendari)o — Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ post ipsum del. ad ecclesiam Strigoniensem, cum signo ² scripta] scritta

5/d. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa döntéséről értesíti az esztergomi érsek vazallusait.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 53v.

Adrianus etc. Dilectis filiis universis vassallis ecclesie Strigoniensis salutem etc. Hodie (→ 5/c.). Quocirca universitati vestre per apostolica scripta¹ mandamus, quatenus eundem Georgium electum tanquam patrem et pastorem animarum vestrarum devote suscipientes et debita honorificentia prosequentes ei fidelitatem solitam necnon consueta servitia et iura sibi a vobis debita exhibere integre studeatis, alioquin sententiam sive penam, quam idem Georgius electus rite tulerit seu statuerit in rebelles, ratam habebimus et faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Datum Rome, anno millesimo quingentesimo vigesimo tertio, tertio decimo Kalendas Iulii, anno primo. — Cammillottus — Iul. — XXI. P(etrus) Marciaci pro r(escribendari)o — Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ scripta] scritta

5/e. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa döntéséről értesíti II. Lajos magyar királyt.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 53v–54r.

Adrianus etc. Charissimo in Christo filio Ludovico Ungarie regi illustri salutem etc. Gratie divine premium et humane laudis preconium acquiritur, si per seculares principes ecclesiarum prelati presertim pontificali dignitate peditis oportuni favoris presidium et honor¹ debitus impendatur. Hodie siquidem (→ 5/c.).² Cum itaque, fili carissime, sit virtutis opus Dei ministros benigno favore prosequi ac eos verbis et operibus pro regis eterni gloria venerari, maiestatem tuam regiam rogamus et hortamur attente, quatenus eundem Georgium electum et ecclesiam Strigoniensem predictam sue cure commissam habens pro nostra et Apostolice Sedis auxilio prosequaris, ita, quod idem Georgius electus tue celsitudinis fulctus presidio in commisso sibi cure pastoralis officio possit Deo propitio prosperari ac tibi exinde perennis vite premium et a nobis condigna proveniat actio gratiarum. Datum Rome, anno etc. millesimo quingentesimo vigesimo tertio, tertio <decimo> Kalendas Iulii,

anno primo. — Camillottus³ – Iul. – XXVI. P(etrus) Marciaci – Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ presidium et honor] presidium, honor et ² *Lectiones variae*: de simili] te simili || consilio et apostolica] *post et del.* auctoritate ³ Camillottus] *sic recte*

5/f. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa döntéséről értesíti az esztergomi érsek szuffragáneos püspökeit.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 54v.

Adrianus etc. Venerabilibus fratribus universis suffraganeis ecclesie Strigoniensis salutem etc. Hodie (→ 5/c.). Quocirca fraternitati vestre per apostolica scripta¹ mandamus, quatenus eidem Georgio electo tanquam membra capiti obsequentes exhibeatis², eidem obedientiam et reverentiam debitas et devotas ita, quod mutua inter vos et ipsum gratia gratos sortiatur effectus et nos devotionem vestram³ possimus condignis laudibus in Domino commendari. Datum Rome, anno etc. millesimo quingentesimo vigesimo tertio, tertio decimo Kalendas Iulii, anno primo. — Camillottus – Iul. – XXVI. P(etrus) Marciaci pro r(escribendario) – Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ scripta] *scritta* ² exhibeatis] *ex\h/ibeatis* ³ vestram] *nostram*

5/g. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa döntéséről értesíti az esztergomi egyházmegye papságát.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 54v–55r.

Adrianus etc. Dilectis filiis clero civitatis et diocesis Strigoniensis salutem etc. Hodie (→ 5/c.).¹ Quocirca discretioni vestre per apostolica scripta² mandamus, quatenus eundem Georgium electum tanquam patrem et pastorem animarum vestrarum grato admittentes honore et exhibentes³ ei obedientiam et reverentiam debitas et devotas, eius⁴ salubria monita et mandata suscipiatis humiliter⁵ et efficaciter adimplere curetis, alioquin sententiam, quam idem Georgius electus rite tulerit in rebelles, ratam habebimus et faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Datum Rome, anno etc. millesimo quingentesimo vigesimo tertio, tertio decimo Kalendas Iulii, anno primo. —

Camillottus⁶ – Iul. – XXVI. P(etrus) Marciaci pro r(escribendari)o – Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ *Lectio varia*: curam et] *post et del.* animarum ² scripta] scriptta ³ exhibentes] ex\h/ibentes
⁴ eius] *bis, corr.* ⁵ humiliter] umiliter *corr.* ⁶ Camillottus] *sic recte*

5/h. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa döntéséről értesíti az esztergomi káptalant.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 55r–v.

Adrianus etc. Dilectis filiis capitulo ecclesie Strigoniensis salutem etc. Hodie (→ 5/c.).¹ Quocirca (→ 5/g.).² Datum etc., anno etc. millesimo quingentesimo vigesimo tertio, tertio <decimo> Kalendas Iulii, anno primo. — Camillottus³ – Iul. – XXVI. P(etrus) Marciaci pro r(escribendari)o – Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ *Lectiones variae*: Georgium] *add. in marg., cum signo* || ad ecclesiam Strigoniensem] *post ecclesiam add. vestram* || prout] pro pro ut *corr.* ² *Lectiones variae*: scripta] scriptta || exhibentes] ex\h/ibentes || alioquin] alioquem *corr.* ³ Camillottus] *sic recte*

5/i. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa Szatmári György esztergomi érsekhez. A palliumot, amit követe, Lászlai János telegdi főesperes²⁰ kért, küldi és őt hűségre inti.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 55v–56r.

Adrianus etc. Venerabili fratri Georgio episcopo nuper Quinqueecclesiensi in archiepiscopum Strigoniensem electo salutem etc. Cum pallium, insignia videlicet plenitudinis pontificalis officii ex parte tua fuisse a nobis per dilectum filium Iohannem Hierosolimitanum, archidiaconum Thilegdiensem in ecclesia Transilvaniensi, nuncium tuum cum ea, qua decuit instantia postulatum, nos tuis supplicationibus annuentes pallium ipsum de corpore Beati Petri sumptum per venerabiles fratres nostros

²⁰ Lászlai János telegdi főesperes, szentszéki magyar gyóntató (†1523. aug. 17.). Római működésére lásd LAKATOS BÁLINT: Kálnai Imre főesperesi és királyi titkári kinevezése (1523–1525). Adalékok a pápaság magyar személyi politikájához Mohács előtt. Századok 144 (2010) 411–432., 414–419. és az itt idézett irodalmat. A Jeruzsálemi elnevezést szentföldi zárándoklata miatt kaphatta. Zárándoklatára lásd útítársa, Felix Fabri beszámolóját: *Fratris Felicis Fabri Evagatorium in Terrae Sanctae, Arabiae et Egypti peregrinationem* edidit CUNRADUS DIETRICUS HASSLER. I–III. Stuttgartiae, 1843–1849.

Nitriensem et Sanctuariensem¹ episcopos tibi assignandum per prefatum nuncium destinamus, ut ipsi episcopi vel eorum alteri illud tibi assignent sub forma, quam eis sub bulla nostra mittimus introclusam et a te nostro et Romane Ecclesie nomine fidelitatis debite, iuxta formam, quam sub eadem bulla dirigimus, solitum recipiant iuramentum. Tu autem illo intra ecclesiam tuam illis diebus dumtaxat utaris, qui expresse in dicte ecclesie privilegiis continentur; ut igitur signum non discrepet a signato², sed quod geris exterius, interius serves in mente, fraternitatem tuam monemus et hortamur attente per apostolica scripta³ mandantes, quatenus humilitatem et iustitiam dante Domino, qui dat premia et munera largitur, observare studeas, que suum servant et promovent servatorem ac Strigoniensem ecclesiam, sponsam tuam cures sollicite auctore Domino spiritualiter et temporaliter augmentare. Datum. — Camillottus⁴ — Iul. — X. P(etrus) Marciaci — Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ Sanctuariensem] Santorien. *corr.* ² signato] assignato *corr. in marg., cum signo* ³ scripta] scritta ⁴ Camillottus] *sic recte*

5/j. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa a nyitrai és szantorini címzetes püspökhöz. A palliumot elküldte György esztergomi érseknek; esküjét pecsétjük alatt szóról szóra írják meg neki.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 56r–v. Mivel ez a csoport utolsó darabja, az 56v oldal alsó fele üres.
– THEINER II. 630.

Adrianus¹ etc. Venerabilibus fratribus Nitriensi et Sanctuariensi² episcopis salutem etc. Quum pallium, insignia³ videlicet plenitudinis⁴ pontificalis officii ex parte venerabilis fratris nostri Georgii electi Strigoniensis per dilectum filium Iohannem Hierosolimitanum, archidiaconum Thilegdiensem in ecclesia Transilvaniensi⁵, nuncium suum fuerit a nobis cum ea, qua decuit⁶ instantia postulatum, nos ipsius precibus annuentes pallium ipsum de corpore Beati Petri sumptum per vos⁷ vel alterum vestrum assignandum eidem secundum formam, quam vobis sub bulla nostra mittimus introclusam per prefatum Iohannem archidiaconum duximus destinandum. Quocirca fraternitati vestre per apostolica scripta⁸ mandamus, quatenus vos vel alterum vestrum pallium ipsum iuxta premissam formam sibi assignare curetis et ab ipso nostro et Romane Ecclesie nomine sub forma, quam sub eadem⁹ bulla dirigimus,

fidelitatis debite solitum recipiatis seu alter vestrum recipiat iuramentum. Formam autem¹⁰ iuramenti, quod dictus Georgius electus prestabit, nobis de verbo ad verbum per eius patentes litteras suo sigillo signatas per proprium nuncium quantocius destinare curetis. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, anno MDXXIII, <tertio decimo> Kalendas Iulii, pontificatus nostri anno primo.¹¹ — Camillottus¹² — <Iul.> — XII. P(etrus) Marciaci pro r(escribendari)o – Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ post Adrianus add. Theiner episcopus ² Sanctuariensi] Sanctaearien. corr., Theiner: Sanctoniensi(?) ³ insignia] insigne ⁴ videlicet plenitudinis] add. in marg., cum signo
⁵ Transilvaniensi] Transiluan., Theiner: Transilvana ⁶ decuit] Theiner: decet ⁷ vos] nos
⁸ scripta] scriptta ⁹ post eadem del. forma ¹⁰ Formam autem] forma aut ¹¹ Rome – primo] add. corrector in fine, cum nomine: L. Amerin(us). ¹² Camillottus] sic recte

6/a. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa Szalkai László egri püspökhöz. A váci püspökségről áthelyezve, II. Lajos kérését is teljesítve egri püspökké nevezi ki, és meghagyja, hogy főpapi esküjét a szantorini és vidini címzetes püspökök előtt tegye le.²¹

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 57r–58r. – THEINER II. 629–630. (DCCCXX. sz.); ETE I. 87. (88. sz.; az előbbi alapján)

Adrianus¹ etc. Venerabili fratri Ladislao episcopo Agriensi salutem etc. Romani pontificis, quem pastor ille celestis et episcopum animarum potestatis plenitudine sibi tradita ecclesiis pretulit universis, plena vigiliis sollicitudo requirit, ut circa cuiuslibet ecclesie statum sic accurate cogitet sicque prospiciat diligenter, quod per eius providentiam² circumspectam nunc per simplicis³ provisionis officium, nunc vero per translationis ministerium accomode, prout personarum, locorum et temporum qualitate pensata ecclesiarum utilitas persuadet, ecclesiis ipsis singulis pastor accedat ydoneus et rector providus deputetur, per quem ecclesie ipse auxilio superno suffragante⁴ in temporalibus et spiritualibus votive prosperitatis successibus gratulentur. Sane ecclesia Agriensis, quam bone memorie Yppolitus, Sancti Laurentii in Lucina diaconus cardinalis ex concessione apostolica in administrationem nuper obtinebat, administratione huiusmodi per obitum⁵ dicti Yppoliti cardinalis, qui extra Romanam Curiam debitum nature persolvit, cessante, adhuc eo, quo, dum idem⁶ Yppolitus cardinalis ipsi ecclesie administrator deputatus fuerat, pastore carebat, modo pastore carente nos, in quorum manibus dilectus filius noster

²¹ Vö. HC III. 98. (1523. jún. 18.)

Iulius tituli Sancti Laurentii in Damaso presbyter cardinalis, Sancte Romane Ecclesie vicecancellarius⁷ asserens sibi alias ecclesiam⁸ predictam tunc certo modo etiam pastore carentem, per eum, quoad viveret, tenendam, regendam et gubernandam apostolica auctoritate in administrationem concessam fuisse, administrationi sibi concesse huiusmodi hodie sponte et libere cessit, quique cessionem ipsam duximus admittendam verum et ultimum dicte vacationis modum et si ex illo quevis generalis reservatio etiam in Corpore iuris clausa resultet⁹, presentibus pro expressis habentes ad provisionem eiusdem ecclesie celerem et felicem, ne ecclesia ipsa longe vacationis exponatur incommodis, paternis et sollicitis studiis intendentes post deliberationem, quam de preficiendo eidem ecclesie personam utilem et etiam fructuosam cum fratribus nostris habuimus diligentem; demum ad te, episcopum Vacciensem consideratis grandium virtutum donis¹⁰, quibus illarum largitor Altissimus personam tuam multipliciter insignivit et quod tu, qui ecclesie Vacciensi hactenus laudabiliter prefuisti, ecclesiam ipsam Agriensem scies et poteris autore Domino salubriter regere et feliciter gubernare, direximus oculos nostre mentis. Volentes igitur tam eidem ecclesie Agriensi quam eius gregi dominico salubriter providere te, liceat absentem, a vinculo, quo eidem ecclesie Vacciensi, cui tunc preeras, tenebaris, de fratrum eorundem consilio et apostolica auctoritate potestatis plenitudine absolventes te, pro quo carissimus in Christo filius noster¹¹ Ludovicus Ungarie rex illustris nobis super hoc per suas litteras humiliter supplicavit, ad dictam ecclesiam Agriensem de simili consilio et eadem apostolica auctoritate transferimus ac illi preficimus in episcopum et¹² pastorem, curam et administrationem ipsius ecclesie Agriensis tibi in spiritualibus et temporalibus plenarie committendo liberamque tibi ad eandem ecclesiam Agriensem transeundi licentiam tribuendo firma spe fiduciaque conceptis, quod dextera¹³ Domini tibi assistente propitia dicta ecclesia Agriensis¹⁴ per tue circumspectionis industriam et studium fructuosum regetur utiliter et prospere dirigetur ac grata in eisdem spiritualibus et temporalibus suscipiet incrementa. Volumus autem, quod antequam regimini et administrationi dicte ecclesie Agriensis te in aliquo inmisceas, in manibus venerabilium fratrum nostrorum Sanctuariensis¹⁵ et Bodonensis episcoporum fidelitatis debite solitum prestes iuramentum iuxta formam, quam sub bulla nostra mittimus introclusam, quibus per alias nostras litteras mandamus, ut a te nostro et Romane Ecclesie nomine huiusmodi recipiant seu alter eorum recipiat¹⁶ iuramentum. Quocirca fraternitati tue per apostolica scripta¹⁷ mandamus, quatenus ad eandem ecclesiam Agriensem cum gratia nostre benedictionis accedens curam et administrationem predictas sic exercere studeas sollicite, fideliter et prudenter, quod exinde sperati fructus

adveniant ac tue bone fame odor latius diffundatur ipsaque ecclesia Agriensis gubernatori provido et fructuoso administratori gaudeat se commissam ac tu preter eterne retributionis premium nostram et dicte sedis benedictionem et gratiam exinde uberius consequi merearis.¹⁸ Datum Rome etc., anno etc. millesimo quinquagesimo vicesimo tertio, tertio decimo Kalendas Iulii, anno primo. — Io(hannes) Attavantis – Iulius – XXIII. P(etrus) Marciaci pro r(escribendari)o – Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ post Adrianus add. Theiner episcopus ² providentiam] prudentiam corr. in marg., cum signo ³ simplicis] simplicis ⁴ suffragante] suffraganti corr. ⁵ per obitum] bis, corr. ⁶ idem] iddem corr. ⁷ vicecancellarius] Theiner: vicecamerlingus ⁸ ecclesiam] ecclesiam ipsam corr. ⁹ resultet] Theiner: resultat ¹⁰ donis] dones corr. ¹¹ noster] nostri corr. ¹² et] ac corr. ¹³ dextera] dexteram ¹⁴ dicta ecclesia Agriensis] dictam ecclesiam Agrien. ¹⁵ Sanctuariensis] Theiner: Iauriensis ¹⁶ seu – recipiat] add. in marg., cum signo ¹⁷ scripta] scripta ¹⁸ quod exinde – merearis] omisit Theiner

6/b. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa Szalkai Lászlót, akit a váci püspökségről az egrire helyez át, felmenti esetleges kiközösítése vagy fennálló más egyházi fenyítéke alól.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 58v.

Adrianus etc. Dilecto filio Ladislao episcopo Vacciensi salutem etc. Apostolice Sedis circumspecta clementia ad ea libenter intendit, per que persone ecclesiastice ad ecclesiarum presertim chatedralium¹ regimina per eam assumende sublatis impedimentis quibuscunque possint illis puro corde et sincera conscientia presidere². Cum itaque nos hodie te a vinculo, quo ecclesie Vacciensi, cui³ prees⁴, teneris, absolvere et ad ecclesiam Agriensem certo modo pastore carentem transferre teque illi in episcopum et pastorem preficere intendamus. Nos (→ 5/b.)⁵ non obstantibus constitutionibus⁶ et ordinationibus apostolicis ac dicte ecclesie Agriensis iuramento, confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus ceterisque contrariis quibuscunque.⁷ Nulli etc. nostre absolutionis et nunciationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis etc. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, anno etc. MDXXIII,⁸ tertio decimo Kalendas Iulii, pontificatus nostri anno primo. — Io(hannes) Attavantis – Iul. – XXIII. P(etrus) Marciaci – Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ chatedralium] chatedralium ² presidere] residere ³ cui] ut corr. ⁴ prees] preest corr. ⁵ Lectio varia: volentes, te] volentes teque ⁶ constitutionibus] consuetudinibus ⁷ post quibuscunque del. cla ⁸ post annum del. tertio Kal.

6/c. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa döntéséről értesíti az egri püspök vazallusait.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 59r.

Adrianus etc. Dilectis filiis universis vassallis ecclesie Agriensis salutem et apostolicam benedictionem. Hodie venerabilem fratrem nostrum Ladislaum episcopum Agriensem, licet absentem, a vinculo, quo ecclesie Vacensi¹, cui tunc preerat, tenebatur, de fratrum nostrorum consilio et apostolice potestatis plenitudine absolventes ipsum ad ecclesiam Agriensem tunc certo modo pastoris solatio destitutam de simili consilio et apostolica auctoritate duximus transferendum, preficiendo ipsum eidem ecclesie Agriensi in episcopum et pastorem ac curam et administrationem ipsius ecclesie Agriensis sibi in spiritualibus et temporalibus plenarie committendo, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur. Quocirca universitati vestre per apostolica scripta² mandamus, quatenus eundem Ladislaum episcopum tanquam patrem et pastorem animarum vestrarum devote suscipientes et debita honorificentia prosequentes ei³ fidelitatem solitam necnon consueta servitia et iura sibi a vobis debita exhibere⁴ integre studeatis, alioquin sententiam sive penam, quam idem Ladislaus episcopus rite tulerit sive statuerit in rebelles, ratam habebimus et faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Datum etc., ut supra.⁵ — Io(hannes) Attavantis⁶ – Iul. – XXIII. P(etrus) Marciaci – Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ Vacensi] Vacensi ² scripta] scriptta ³ ei] et corr. ⁴ exhibere] ex\h/ibere corr. ⁵ ut supra] add. corrector in fine ⁶ Attavantis] Camillot. corr.

6/d. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa döntéséről értesíti az egri egyházmegye népét.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 59v.

Adrianus etc. Dilectis filiis populo civitatis et diocesis Agriensis salutem etc. Hodie (→ 6/c.). Quocirca universitatem vestram rogamus et hortamur attente per apostolica scripta¹ vobis mandantes, quatenus eundem Ladislaum episcopum tanquam patrem et pastorem animarum vestrarum grato admittentes honore, exhibeatis² eidem

obedientiam et reverentiam debitas et devotas, ita, quod ipse in vobis devotionis filios et vos in eo per consequens patrem invenisse benivolum gaudeatis. Datum, ut supra.³ — Io(hannes) Attavantis – Iul. – XXIII. P(etrus) Marciaci – Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ scripta] scriptta ² exhibeatis] ex\h/ibeatis *corr.* ³ Datum – supra] *add. corrector in fine*

6/e. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa döntéséről értesíti az egri káptalant.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 60r.

Adrianus etc. Dilectis filiis capitulo ecclesie Agriensis salutem etc. Hodie (→ 6/c.).¹ Quocirca discretioni vestre per apostolica² scripta mandamus, quatenus eundem Ladislaum episcopum tanquam patrem et pastorem animarum vestrarum grato admittentes honore et exhibentes³ ei⁴ obedientiam et reverentiam debitas et devotas, eius salubria monita et mandata suscipiatis humiliter et efficaciter adimplere curetis, alioquin sententiam, quam idem Ladislaus episcopus rite tulerit in rebelles, ratam habebimus⁵ et faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Datum. — Io(hannes) Attavantis – Iul. – XXIII. P(etrus) Marciaci – Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ *Lectio varia:* ipsum eidem ecclesie] ipsum eidem vestre ecclesie ² *post apostolica del. C.* ³ exhibentes] ex\h/ibentes ⁴ ei] *add.* ⁵ habebimus] hebebibmus *corr.*

6/f. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa döntéséről értesíti az egri egyházmegye papságát.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 60v.

Adrianus etc. Dilectis filiis clero civitatis et diocesis Agriensis salutem etc. Hodie (→ 6/c.).¹ Quocirca (→ 6/e.).² Datum etc., ut supra.³ — Io(hannes) Attavantis – Iul. – XXIII. P(etrus) Marciaci – Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ *Lectio varia:* Vaciensi] Vacciensi || ipsum ad ecclesiam] *post ecclesiam del. ipsam* ² *Lectiones variae:* scripta] scriptta || exhibentes] ex\h/ibentes ³ ut supra] *add. corrector in fine*

6/g. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa döntéséről értesíti II. Lajos magyar királyt.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 61r.

Adrianus etc. Carissimo in Christo filio Ludovico Ungarie et Boemie¹ regi illustri salutem etc. Gratie divine premium et humane laudis preconium acquiritur, si per seculares principes ecclesiarum prelati presertim pontificali dignitate peditis oportuni favoris presidium et honor debitis inpendatur. Hodie siquidem (→ 6/c.)² Cum itaque, fili carissime, sit virtutis opus Dei ministros benigno favore prosequi ac eos verbis et operibus pro regis eterni gloria venerari, maiestatem tuam regiam rogamus et hortamur attente, quatenus eundem Ladislaum episcopum et ecclesiam Agriensem predictam sue cure commissam habens pro nostra et Apostolice Sedis reverentia propensius commendatos ipsos benigni favoris auxilio prosequaris, ita, quod idem Ladislaus episcopus in commisso sibi cure pastoralis officio possit³ Deo propitio prosperari ac tibi exinde perennis vite premium et a nobis condigna proveniat actio gratiarum. Datum.⁴ — Io(hannes) Attavantis — Iul. — XXIII. P(etrus) Marciaci — Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ et Boemie] *add. corrector in marg.* ² *Lectiones variae:* apostolice] apostolica auctoritate *corr. et auctoritate del.* || potestatis plenitudine – auctoritate] *add. corrector in marg.* ³ possit] posset *corr.* ⁴ Datum] *add. corrector in fine*

6/h. 1523. június 19.

VI. Adorján pápa a szantorini és vidini címzetes püspökökhöz. Az egri egyházmegye élére áthelyezett László váci püspöktől vegyék a szokott esküt és ezt szóról szóra írják meg neki.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 61v.

Adrianus etc. Venerabilibus fratribus¹ Sanctuariensi et Bodoniensi episcopis salutem etc. Cum nos hodie venerabilem fratrem nostrum Ladislaum Agriensem nuper Vacciensem episcopum, licet absentem a vinculo, quo ecclesie Vacciensi, cui tunc preerat, tenebatur, de fratrum nostrorum consilio et apostolice potestatis² plenitudine absolventes, ipsum ad ecclesiam Agriensem tunc certo modo pastore carentem transtulimus, preficiendo ipsum eidem ecclesie Agriensi in episcopum et pastorem, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur. Nos

ipsius Ladislai episcopi in partibus illis degentis, ne propter hoc ad Sedem Apostolicam accedere cogatur, volentes eius parcere laboribus et expensis, fraternitati vestre per apostolica scripta mandamus, quatenus ab eodem Ladislao episcopo nostro et Romane Ecclesie nomine fidelitatis debite solitum recipiatis seu alter vestrum recipiat iuramentum iuxta formam, quam sub bulla mittimus introclusam. Formam autem iuramenti, quod ipse Ladislaus episcopus prestabit, nobis de verbo ad verbum³ per eius patentes litteras suo sigillo signatas per proprium nuntium quantocius destinare curetis. Datum. — Io(hannes) Attavantis – Iul. – XVI.⁴ P(etrus) Marciaci pro re(scribendari)o – Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ post fratribus del. nostris ² potestatis] sedis ³ de verbo ad verbum] de verbo ad verbo ad verbum ⁴ post numerum et IIII esse videtur, sed del.

6/i. 1523. június 19.

VI. Adorján döntéséről értesíti az esztergomi érseket és kéri, hogy az új egri püspököt mint szuffragáneusát támogassa.

ASV Reg. Vat. 1225. fol. 62r–v.

Adrianus etc. Venerabili fratri archiepsicopo Strigoniensi salutem etc. Ad cumulum tue cedit salutis et fame, si personas ecclesiasticas presertim pontificali dignitate preditas divina propitiationis intuitu oportuni presidii ac favoris gratia prosequaris. Hodie siquidem venerabilem fratrum nostrum Ladislaum episcopum Agriensem, licet absentem, a vinculo, quo ecclesie Vacciensis, cui tunc preerat, tenebatur, de fratrum nostrorum consilio et apostolice potestatis plenitudine absolventes ipsum ad ecclesiam Agriensem tunc certo modo pastoris solatio desitutam de simili consilio et apostolica auctoritate duximus transferendum, preficiendo ipsum eidem ecclesie¹ Agriensi in episcopum et pastorem ac curam et administrationem ipsius ecclesie Agriensis sibi in spiritualibus et temporalibus plenarie committendo, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur. Cum igitur, ut dictus Ladislaus episcopus in commissa sibi dicte ecclesie Agriensis cura facilius proficere² valeat, favor tuus sibi noscatur plurimum oportunus, fraternitatem tuam rogamus, monemus et hortamur attente per apostolica scripta³ tibi mandantes, quatenus eundem Ladislaum episcopum et dictam ecclesiam Agriensem sibi commissam, suffraganeam tuam, habens pro nostra et Apostolice

Sedis reverentia propensius commendatos in ampliandis et conservandis eiusdem Agriensis⁴ ecclesie iuribus sic eos tui favoris presidio prosequaris, quod ipse Ladislaus episcopus per tue auxilium gratie se possit in commisso sibi eiusdem ecclesie Agriensis regimine utilius exercere, tuque divinam misericordiam et nostram ac eiusdem sedis benivolentiam etc. valeas exinde uberius promereri. Datum Rome etc., anno etc. millesimo quinquagesimo vigesimo tertio, tertio decimo Kalendas Iulii, anno primo. — Io(hannes) Attavantis – Iul. – XXIII. P(etrus) Marciaci pro r(escribendari)o – Coll(egit) L. Amerin(us).

¹ *post ecclesie del. E.* ² *proficere] profices corr.* ³ *scripta] scritta corr.* ⁴ *Agriensis] Egriensis*

BÁLINT LAKATOS
The Bulls of Pope Adrian VI (1522–1523)
concerning the Kingdom of Hungary
A Text Edition

This paper deals with all of the papal bulls, which were issued under the short pontificate of Pope Adrian VI (1522–1523) and are referred to the dioceses of the late medieval Hungarian Kingdom. The texts of these bulls are mostly remained as simple copies in the volumes of the two main series of papal registers preserved in the Vatican Secret Archives (ASV): the Vatican Registers (*Registra Vaticana* or in Italian: *Registri Vaticani*; abbreviated: *Reg. Vat.*) and the Lateran Registers (*Registra Lateranensia* or *Registri Lateranensi*; *Reg. Lat.*). One reference to a bull in a lost volume of the Lateran Registers has been discovered according to the testimony of a sixteenth century index (see text no. 2). Apart from these two other bulls are missing from the registers, but they have survived as originals in the secret archives of the Chapter of Pozsony (today Bratislava) and are preserved nowadays in the Slovak National Archives (see no. 3/a and b).

In the examined volumes of the Vatican Registers two appointments of bishops are remained. Both of them are appointments with a transfer: Pope Adrian VI appointed György Szatmári, former bishop of Pécs as archbishop of Esztergom and László Szalkai, bishop of Vác as bishop of Eger in two main bulls (see texts no. 5/a and 6/a) and issued further additional bulls for the related disposals and notifications, 17 pieces in all (see no. 5/b to 5/j and 6/b to 6/i). These two cases have been already known through the publications of Augustin Theiner, but he published the bulls only partially (merely the texts of no. 5/b, 5/j and 6/a).

The affairs discovered in the Lateran Registers are all hitherto unknown. These form two appointments issued in five bulls altogether. Johannes Kelberzer, canon of Pozsony and member of the retinue of the diplomatic embassy sent by Archduke Ferdinand of Austria to Rome in 1523, gained the honour of papal acolyte (see no. 1), and the former Hungarian royal secretary, the Croatian-born Illés Bucsai (Dragešić), provost of Leles became titular bishop of Hippo i.e. auxiliary bishop in the diocese of Esztergom (see texts no. 4/a to 4/e).

The bulls (signed with numbers by the different affairs and within one affair by letters) are published in chronological order of the

issue and with full text, but in the case of additional bulls sometimes the iterative formular elements have been omitted. This time the sign (→) refers to that item, in which the omitted section occurs. All items were issued in Rome. The abbreviated names of curial officers are completed in brackets; these officers have been identified due to the Repertorium Officialium Romanae Curiae by Thomas Frenz (<http://www.phil.uni-passau.de/histhw/RORC/>).